

Joachim Roman Bar

Nowe zasady korzystania z odpustów

Collectanea Theologica 37/2, 97-104

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NOWE ZASADY KORZYSTANIA Z ODPUSTÓW

WSTĘP

Kościół katolicki posiada władzę uwalniania nie tylko od kary wiecznej, na którą grzesznik zasłużył, ale również odpuszczania kary doczesnej, co stosuje nadając odpusty.

Nauka o odpustach została jasno wyłożona jeszcze w bulli „*Unigenitus Dei Filius*” wydanej w 1343 r. przez pap. Klemensa VI a później została uzupełniona przez następnych papieży i Sobór Trydencki¹. W teologii nauka o odpustach nie nastęrczała większych trudności, natomiast praktyczne korzystanie z odpustów powodowało niektóre krytyki i zastrzeżenia, zwłaszcza ze strony braci odłączonych.

Sprawę odpustów podniesiono także w czasie soboru Watykańskiego II, ale została odłożona do decyzji papieża. Pap. Paweł VI, po wysłuchaniu opinii konferencji episkopatów, wydał dnia 1 stycznia 1967 r. konstytucję apostolską „*Indulgentiarum doctrina*”, urzędowo ogłoszoną w Acta Apostolicae Sedis z datą 30 stycznia². Konstytucja powyższa w części I streściła naukę teologii odnośnie odpustów, w części II podała 20 norm prawno-praktycznych o korzystaniu z odpustów. Normy te zmieniły w znacznym stopniu dotychczasowe przepisy Kościoła zawarte w kan. 911—936 kodeksu prawa kanonicznego.

Konst. „*Indulgentiarum doctrina*” obowiązuje od 30 kwietnia 1967 r. Natomiast rewizja spisu odpustów ma być przeprowadzona najpóźniej do końca 1968 r. W omówieniu konstytucji ograniczę się jedynie do jej części drugiej³.

¹ Por. np. J. Szymusiak, St. Głowa, *Breviarium fidei*, Poznań 1964, 540—546.

² AAS 59 (1967) 5—24.

³ Por. E. Mura, *Constitutionis Apostolicae Indulgentiarum doctrina breve commentarium*, Romae 1967, 37—68.

I. NIEKTÓRE OKREŚLENIA

Dla usunięcia wątpliwości norma 1 i 2 podaje definicję odpustu zupełnego i częściowego: „Odpust jest to uchylenie wobec Boga kary doczesnej za grzechy zgładzone już co do winy, którego wierny — odpowiednio usposobiony, przy zachowaniu pewnych określonych warunków — dostępuje za sprawą Kościoła; Kościół bowiem jako szafarz zbawienia autorytatywnie dysponuje i obdarza skarbem zadośćuczynienia Chrystusa i świętych”.

„Odpust jest częściowy lub zupełny, o ile częściowo lub całkowicie uwalnia od kary doczesnej należnej za grzechy”.

„Odpusty tak częściowe, jak zupełne można zawsze przydzielić zmarłym na sposób wstawienictwa” (n. 3).

Poprzednie dwie normy nie wnoszą nic nowego do dotychczasowej praktyki, nowością jest norma 3, pozwalająca wszystkie odpusty ofiarować za zmarłych.

Znaczną zmianę wprowadza również norma 12 znosząca podział odpustów na osobowe, rzeczowe i miejscowe, przez co wyraźniej chce pap. Paweł VI podkreślić, że raczej czyny wiernych są ubogacone odpustami, chociaż niekiedy są one związane z rzeczą albo miejscem.

II. ODPUST CZĄSTKOWY

Obecnie odpust częściowy będzie określany ogólnym wyrażeniem „odpust częściowy”, bez dodawania żadnego określenia dni lub lat (n. 4). Odtąd (n. 5) wiernemu, który przynajmniej sercem skruszonym wykona czynność obdarzoną odpustem częściowym zostanie udzielone za sprawą Kościoła takie uchylenie kary doczesnej, jakiego samym swoim czynem już dostąpił.

Zasada ta pobudzi wiernych aby gorliwiej, doskonalej, z większej miłości dla P. Boga wykonali czyn obdarzony odpustem częściowym. Im bowiem większa będzie wartość danego czynu przed Bogiem, tym większy będzie odpust częściowy.

Została utrzymana dawna zasada, że odpust częściowy można uzyskać wielokrotnie w ciągu dnia, jeśli wyraźnie inaczej nie będzie zaznaczone (n. 6).

III. ODPUST ZUPEŁNY

A) Zasada ogólna

Odpust zupełny można uzyskać tylko raz dziennie (n. 6). Jedyny wyjątek (n. 18) to odpust zupełny dla znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci, o czym niżej.

Zasada jednorazowego zyskiwania odpustów w ciągu dnia odnosi się również do odpustów nazywanych dotychczas „*toties quoties*” (n. 19). Wobec tego odtąd np. w dzień zaduszny może wierny uzyskać odpust zupełny tylko jeden raz.

Przepis powyższy ma na celu ograniczenie ilości odpustów zupełnych, aby wierni poważniej je traktowali i z większą gorliwością przygotowywali się do korzystania z nich.

B) Warunki

Dla dostąpienia odpustu zupełnego należy (n. 7):

a) wykluczyć wszelkie upodobanie (przywiązanie) do jakiegokolwiek grzechu nawet powszedniego,

b) wykonać czynność obdarzoną odpustem,

c) wypełnić trzy warunki, którymi są: spowiedź sakramentalna, Komunia św., modlitwa w intencji papieża.

Jeżeli brak pełnej dyspozycji tego rodzaju, albo wspomnianych warunków, odpust będzie tylko częściowy.

Trzy warunki (spowiedź, Komunia św., modlitwa w intencji papieża) mogą być dopełnione w ciągu wielu dni przed lub po wypełnieniu przepisanej czynności (n. 8), ale jasną jest rzeczą, że musi być między nimi jakaś łączność. Czas spełnienia warunków nie jest bliżej określony w konstytucji, jedynie zaznacza norma 8, że wypada, aby Komunia św. i modlitwa w intencji papieża miały miejsce w tym dniu, na który wyznaczono czynność odpustową.

Po jednej spowiedzi sakramentalnej można uzyskać wiele odpustów zupełnych, po jednej zaś Komunii eucharystycznej i jednej modlitwie w intencji papieża można uzyskać tylko jeden odpust zupełny (n. 9).

Warunek modlitwy w intencji papieża będzie całkowicie spełniony, jeśli zmówi się w jego intencji raz Ojcze nasz i Zdrowaś Maryjo; mogą jednak wierni odmówić jakąkolwiek inną modlitwę stosownie do czci i szacunku każdego z nich w stosunku do papieża (n. 10).

Czynnością przepisaną dla uzyskania odpustu zupełnego związanego z kościołem lub kaplicą, jest pobożne nawiedzenie tegoż kościoła lub kaplicy, w czasie którego należy zmówić Ojciec nasz i Wierzę w Boga (n. 16).

Przypomnieć trzeba, że modlitwa w intencji Ojca św. jest niezbędnym warunkiem uzyskania i tego odpustu (n. 7), ale nie musi być odmówiona w czasie nawiedzenia kościoła czy kaplicy, może być wypełniony ten warunek w innym czasie.

C) Odpust w niebezpieczeństwie śmierci

Według dotychczasowego prawa można było z różnych tytułów uzyskać odpust zupełny w godzinę śmierci m. i. przez otrzymanie błogosławieństwa apostołskiego, o czym mówi kanon 468 § 2 kodeksu prawa kan. Norma 18 ułatwiła zyskanie odpustu zupełnego w niebezpieczeństwie śmierci: „Gdy zabraknie kapłana, który by wiernemu rozstającemu się z tym życiem mógł udzielić sakramentów i błogosławieństwa apostołskiego z odpustem zupełnym, o którym w kan. 468 § 2, święta Matka Kościół udziela mu łaskawie właściwie usposobionemu, odpustu zupełnego, którego może dostąpić w godzinę śmierci, o ile w ciągu życia stale odmawiał jakieś modlitwy. W celu dostąpienia tego odpustu zupełnego można chwalebnie posługiwać się krzyżem lub krzyżykiem”.

Można więc zyskać ten odpust bez udziału kapłana, o ile umierający jest w stanie łaski poświęcającej. Nie jest też wymagany krzyżyk poświęcony. Zasadniczy warunek, to stałe (habitualiter) odmawiania w ciągu życia jakich modlitw, np. modlitwy porannej lub wieczornej.

„Wierny może dostąpić tego odpustu zupełnego na godzinę śmierci nawet gdyby w owym dniu już uzyskał inny odpust zupełny” (n. 18).

D) Odpusty związane z kościołem

Nawiedzenie określonego kościoła było w dotychczasowej praktyce nieraz czynnością przepisaną dla uzyskania odpustu zupełnego. Nowe przepisy dążą do ograniczenia powyższej praktyki.

Odtąd (n. 15) we wszystkich kościołach, kaplicach publicznych lub półpublicznych — dla tych, którzy prawnie z nich korzystają — można dnia 2 listopada uzyskać odpust zupełny, który jedynie zmarłym można przydzielić.

W kościołach zaś parafialnych można ponadto uzyskać odpust dwa razy do roku: w dniu święta tytularnego i w dniu 2 sierpnia, kiedy to przypada odpust „Porcjunkui”, lub w innym bardziej odpowiednim dniu ustalonym przez ordynariusza.

Wspomniane odpusty można uzyskać w dniach wyżej określonych lub za zgodą ordynariusza, w niedzielę poprzedzającą względnie następującą po tych dniach.

Wynika z tej normy, że ordynariusz zamiast dnia 2 sierpnia mógłby ustalić odpust na inny dzień, np. związany z tradycją religijną danej miejscowości. Natomiast nie może wyznaczyć dnia zadusznego ani święta tytularnego kościoła parafialnego na inny termin, jedynie może wyrazić zgodę, aby zyskać odpust w niedzielę poprzedzającą dzień odpustowy lub po nim następującą.

Norma 15 nie bierze pod uwagę dwu równorzędnych tytułów kościoła parafialnego, np. św. Wacława i św. Stanisława. Ponieważ jasno określa ilość dni odpustowych, trzeba ograniczyć możliwość zyskania odpustu do święta pierwszego tytułu kościoła.

Pominięte zostały kościoły zakonne, ale ta sprawa będzie załatwiona osobno dla poszczególnych zakonów, zgodnie z normą 14.

Wszelkie inne odpusty związane z kościołami i kaplicami, poza tymi trzema dniami, winny być jak najszybciej poddane rewizji (n. 15). Oczywiście niektóre z tych odpustów pozostaną, po nowym ich zatwierdzeniu przez Stolicę Apostolską.

E) Władza spowiedników i ordynariuszy

Norma 11 pozostawia w mocy władzę udzieloną spowiednikom przez kanon 935 zamiany „mającym przeszkodę” czy to przepisanej czynności czy to warunków.

Nadto powiększyła władzę ordynariuszy miejscowych. Mogą oni pozwalać wiernym im podległym stosownie do zasad prawnych, jeśli zamieszkują miejsca, gdzie żadną miarą, albo przynajmniej z bardzo wielką trudnością mogą przystąpić do spowiedzi lub Komunii św., aby ci mogli dostąpić odpustu zupełnego bez aktualnej spowiedzi i Komunii św., o ile wzbudzą sobie akt skruchy i postanowią przystąpić do wspomnianych sakramentów skoro tylko będą mogli.

F) Ołtarz uprzywilejowany

W każdym prawie kościele (por. kan. 916) są ołtarze, oznaczone jako „uprzywilejowane”. Nadto wielu kapłanów posiada z różnych

tytułów osobisty przywilej „ołtarza uprzywilejowanego”. Msza św. za zmarłych, odprawiana na takim ołtarzu, albo przez kapłana posiadającego osobisty przywilej, była połączona z odpustem zupełnym za zmarłych.

Norma 20 zniosła wszelkie przywileje w tym względzie i obecnie ogólnym postanowieniem pap. Paweł VI określił, że kościół jako troskliwa Matka wiernych zmarłych, postanawia jak najszczodrzej wstawia się za zmarłymi w każdej ofierze Mszy św. Innymi słowy teraz do każdej Mszy św. odprawianej w intencji zmarłych będzie dołączony odpust zupełny, bez względu gdzie i przez jakiego kapłana została odprawiona.

IV. REWIZJA WYKAZÓW ODPUSTÓW

Jakie modlitwy, praktyki pobożne itp. są obdarzone odpustami i jakie są wymagane warunki w poszczególnych przypadkach, dowiadujemy się z odpowiednich zbiorów czy spisów.

Zbiór modlitw i praktyk pobożnych, obdarzonych odpustami, które mogą zyskać wszyscy wierni, nazywa się „*Enchiridion indulgentiarum*”. Zakony i stowarzyszenia katolickie posiadają specjalne spisy odpustów.

Na podstawie normy 13 musi być poddany rewizji „*Enchiridion indulgentiarum*” w ten sposób, aby jedynie znaczniejsze modlitwy i znaczniejsze dzieła pobożności i pokuty były wyposażone w odpusty.

Natomiast wykazy i zestawienia odpustów zakonów, zgromadzeń zakonnych, stowarzyszeń prowadzących życie wspólne bez ślubów, instytutów i pobożnych stowarzyszeń wiernych, jak najszybciej powinny być poddane rewizji, tak by odpust zupełny można było zyskiwać tylko w niektóre dni ustalone przez Stolicę Apost. na wniosek najwyższego przełożonego, względnie ordynariusza miejscowego jeśli chodzi o pobożne stowarzyszenia (n. 14).

Wykazy i zestawienia powyższe a także odnoszące się do kościołów (n. 14 i 15) należy przedłożyć św. Penitencjarii Apostolskiej w ciągu roku; po upływie zaś dwu lat od dnia wydania konstytucji „*Indulgentiarum doctrina*”, odpusty które nie zostały potwierdzone, tracą wszelką moc.

V. DEWOCJONALIA

Norma 12 znosząc podział odpustów na osobowe, miejscowe i rzeczowe podkreśliła, że odpust w zasadzie nie jest przywiązany do miejsca czy rzeczy, ale do pobożnej czynności wiernych.

Zasadę tę podkreśliła jeszcze bardziej norma 17: „Wierny, który posługuje się z nabożną intencją pobożnym przedmiotem (krzyżem, krzyżykiem, koronką, szkaplerzem, medalikiem), właściwie poświęconym przez jakiegokolwiek kapłana, dostępuje odpustu cząstkowego. Jeśli zaś przedmiot pobożny byłby poświęcony przez papieża lub jakiegoś biskupa, wierny używający go z pobożną intencją może dostąpić także odpustu zupełnego w dniu świętych Apostołów Piotra i Pawła, po dołączeniu jednak wyznania wiary w jakiejś zatwierdzonej formule”.

Pobożne używanie tych przedmiotów, to np. umieszczenie w domu na naczelnym miejscu, zawieszenie np. krzyżyka nad łóżkiem, noszenie medalika przy sobie, ucałowanie krzyżyka itp.

Obecnie zniesione są rezerwy odnośnie poświęcania tych przedmiotów. Każdy kapłan może je poświęcić, używając formuły przepisanej w rytuale, albo samym znakiem krzyża, gdy nie ma oznaczonej formuły.

Wyznanie wiary w dzień św. św. Piotra i Pawła według zatwierdzonej formuły, to „Wierzę w Boga”, Credo mszalne itp. zależnie od obrządków.

Inne odpusty przywiązane do przedmiotów pobożnych (dewocjonalii) tracą znaczenie od wejścia w życie konstytucji czyli od 30 kwietnia.

ZAKOŃCZENIE

Nowe przepisy o odpustach wprowadziły znaczne zmiany odnośnie korzystania z odpustów, pozostawiły jednak w mocy te przepisy dotychczasowego prawa, które nie sprzeciwiają się normom zawartym w konstytucji „*Indulgentiarum doctrina*”.

Część teoretyczna konstytucji dokładniej przedstawiła myśl Kościoła o odpustach, część praktyczna jasno i krótko zreformowała dotychczasową dyscyplinę. Kościół pragnie, aby wierni korzystali z odpustów z większym zrozumieniem i aby je bardziej cenili. Tak więc względy duszpasterskie były główną przyczyną zarządzonych zmian.

DE INDULGENTIIS IUXTA NOVISSIMA PRAESCRIPTA ACQUIRENDIS

Auctor praecipua puncta novissimae legislationis de indulgentiis (const. „*Indulgentiarum doctrina*”) breviter commentavit. Agitur in dissertatione de indulgentia plenaria atque partiali, de conditionibus implendis, de recognitione summariorum indulgentiarum, de pietatis obiectis, de causis mutationis disciplinae canonicae de indulgentiis.